

Ступень Михайло, Ступень Назар, Хомич Наталія. Розвиток інфраструктури ринку туристичних послуг в Україні. *Економічний дискурс*. 2019. Випуск 3. С. 37-46.

DOI:

УДК 339.13 : 711.455
JEL Classification Z32

Ступень Михайло

д.е.н., професор, декан землевпорядного факультету
Львівський національний аграрний університет
м. Дубляни, Україна

E-mail: zemdek@ukr.net

Ступень Назар

д.е.н., доцент, професор кафедри кадастру територій
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

E-mail: nazstupen@gmail.com

Хомич Наталія

к.с.-г.н., доцент кафедри туризму

Львівський національний аграрний університет
м. Дубляни, Україна

E-mail: natalyao@meta.ua

РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Анотація

Вступ. За сучасних умов глобалізації та інтенсивного зростання світового ринку туристичних послуг, виняткової актуальності набуває проблема розвитку інфраструктури такого ринку на вітчизняних теренах. Адже залучення іноземних туристів справляє позитивний вплив на національну економіку приймаючих країн шляхом створення нових робочих місць, що, відповідно, сприяє зменшенню безробіття, зростанню ВВП, а також наповненню державного бюджету країни та підвищенню її платіжного балансу, а також стабільності валютного курсу.

Водночас, слід зважати, що безпосередньо у сфері туристичних послуг отримується менше 10% загального доходу цієї індустрії, тоді як 90% – за рахунок інфраструктурних об'єктів. У цьому аспекті формується об'єктивна необхідність у вивченні та обґрунтуванні ефективних напрямів інфраструктурного розвитку ринку туристичних послуг в нашій країні.

Методи. Дослідження побудовано, спираючись на застосування системного й холістичного підходів, методів аналізу та синтезу, методу структурного моделювання, монографічного та абстрактно-логічного методів, інформативних даних нормативно-правової та статистичної бази, а також вивчення науково-теоретичного матеріалу у площині забезпечення ефективного розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг.

Результати. Визначено та обґрунтовано ефективні напрями розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг в Україні. Розкрито особливості інфраструктурного розвитку ринку туристичних послуг. Аргументовано вагомність комплексного розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг через призму забезпечення збалансованого рівня ресурсовикористання. Здійснено оцінку сучасного стану ринку туристичних послуг в Україні та виявлено основні групи чинників впливу на інфраструктурний розвиток цього ринку.

Визначено низку структурних елементів туристичної інфраструктури: суб'єкти туристичної діяльності, туристичні ресурси, туристична індустрія, туристичні послуги, туристичний продукт. Побудовано схему ефективного функціонування й розвитку ринку туристичних послуг у загальній структурі розвитку туристичної індустрії. Доведено, що інфраструктура ринку туристичних послуг представлена визначеною сукупністю матеріально-речових об'єктів, функціонування яких скероване на задоволення туристичних потреб і розвиток

даного ринку, а також містить матеріально-технічну базу функціонально-господарських структур.

Перспективи. У контексті обґрунтованих напрямів розвитку інфраструктури вітчизняного ринку туристичних послуг, окрім низки визначених шляхів і виявлених чинників, правильна координація та коригування впливу яких сприятиме підвищенню загального соціально-економічного рівня розвитку країни, також потребує ґрунтовного опрацювання інноваційно-інвестиційне інфраструктурне забезпечення в системі ринку туристичних послуг в частині його інструментально-методичного апарату в контексті збалансованого ресурсокористування та підвищення конкурентоспроможності туристичного продукту через призму ефективного функціонування сфери туристичних послуг.

Ключові слова: інфраструктура, розвиток, ринок, туристичні послуги, туристичний продукт, туристичні ресурси, суб'єкти туристичної діяльності.

Вступ.

Нині ринок туристичних послуг є найбільш перспективною та однією з провідних сфер розвитку світової економіки. Просування бізнесу у цій сфері здатне забезпечити істотний вклад в економіку країни в аспекті надання нових робочих місць (впродовж останніх років кожне п'яте робоче місце було створено у туристичній галузі), поповнення держбюджету шляхом сплати податкових платежів та відвідування нашої країни іноземними туристами. Загалом, економіка в сфері туристичного бізнесу є комплексом соціальних взаємовідносин, які формуються в процесі реалізації туристичної діяльності, тобто при виробництві, розподілі, обміні та споживанні туристичного продукту (зокрема, туристичних послуг), що ґрунтується на економічній теорії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Вивченню низки теоретико-прикладних положень щодо розвитку туристичного ринку, його інфраструктурної складової на регіональному рівні присвячені наукові доробки таких вчених, як: А.Б. Гайдук, В.В. Гоблик, Т.Д. Щербан, С.Ю. Добош, Г.Є. Долгопола, Я.С. Корабельнікова, Н.І. Дрокіна, Д.А. Корнева, О.Д. Лендел, О.В. Музиченко-Козловська, В.В. Папп, Т.І. Ткаченко та інших [1–13]. Водночас, усі ці наукові напрацювання переважно зосереджувалися в регіональному аспекті формування ринкових відносин туристичної сфери. Тому, доцільним було б розглядати розвиток інфраструктури ринку туристичних послуг в загальнонаціональній площині шляхом виявлення та обґрунтування найбільш ефективних напрямів цього процесу.

Також зауважимо, що переважна більшість із перелічених науковців у своїх працях приділяли значну увагу становленню й розвитку туристичної галузі та різним векторам її функціонування, проте, водночас, за сучасних глобалізаційних умов та інтенсивного зростання світового ринку туристичних послуг, виявлення й розкриття саме дієвих напрямів інфраструктурного розвитку у цій сфері потребує ґрунтовнішого науково-теоретичного відображення.

Мета.

Метою статті є наукове обґрунтування ефективних напрямів розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг в Україні.

Методологія дослідження.

Методологія дослідження базується на застосовуванні методів та підходів економічної теорії, теорії сталого розвитку та інституціональної теорії. Зокрема, для формування ефективних напрямів інфраструктурного розвитку застосовано системний та холістичний підходи, методи аналізу та синтезу, метод структурного моделювання; монографічний метод використано для опрацювання останніх досліджень, нормативно-правового забезпечення, статистичних даних; абстрактно-логічний метод застосовано з метою теоретичного узагальнення та формулювання пропозицій подальшого розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг.

Результати.

Загалом поняття інфраструктури, як економічної категорії, є достатньо вивченим. Наукові доробки у цій площині відзначаються множинністю підходів та авторських позицій щодо тлумачення її сутнісно-змістовного наповнення. Зокрема, у Законі України «Про туризм» визначено, що «...об'єктами туристичної інфраструктури є готелі, інші об'єкти, призначені для надання послуг із розміщення, заклади харчування, курортні заклади тощо» [7].

Приміром, на думку Г.Є. Долгополої та Я.С. Корабельнікової туристична інфраструктура представляє собою будинки, споруди, визначені складові транспортної мережі, установи культури та інші заклади, що беруть участь у наданні туристичних послуг. З-поміж складових основної (виробничої) інфраструктури вони виділяють об'єкти розміщення, харчування та транспортування туристів. До супутньої (обслуговуючої) інфраструктури відносять заклади культури, спортивно-розважальні установи, заклади охорони здоров'я, де надаються додаткові туристичні послуги [5]. Тобто, на їх думку, інфраструктура ринку туристичних послуг формується із певної сукупності організацій, які забезпечують відповідні умови для ефективного функціонування туристичної індустрії, тобто виробнича інфраструктура, та установ, які безпосередньо задіяні у задоволенні туристичних потреб, тобто обслуговуюча інфраструктура.

Водночас, процес вивчення сучасного стану туристичної інфраструктури засвідчив, що вона охоплює низку елементів, а саме:

1) туристичні ресурси, тобто усі наявні природно-екологічні, історико-культурні, соціально-економічні та інші ресурси національної території, які здатні задовольнити розмаїтість туристичних потреб;

2) суб'єктів туристичної діяльності, тобто суб'єктів господарювання (табл. 1), які зареєстровані згідно чинного вітчизняного законодавства та володіють ліцензією чи дозволом на ведення діяльності, що пов'язана із наданням туристичних послуг, а також внесені до Ліцензійного реєстру суб'єктів туруператорської діяльності;

Таблиця 1. Суб'єкти туристичної діяльності в Україні у 2018 р.*

Показник	Усього	У тому числі		
		туроператори	турагенти	суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність
Юридичні особи				
Кількість суб'єктів туристичної діяльності, од.	1833	529	1243	61
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	8934	4809	3934	191
з них:				
мають спеціальну освіту в галузі туризму	3531	1787	1665	79
жінки	6548	3406	3008	134
особи до 30 років	2192	1333	816	43
Дохід від надання туристичних послуг, млн грн	21069,3	20307,6	715,2	46,5
Операційні витрати, зроблені суб'єктом туристичної діяльності на надання туристичних послуг, млн грн	17925,9	17125,5	772,0	28,3
Фізичні особи-підприємці				
Кількість суб'єктів туристичної діяльності, од.	2460	x	2322	138
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	2943	x	2808	135
з них мають спеціальну освіту в галузі туризму	1067	x	1029	38
Кількість неоплачуваних працівників (власники, засновники підприємства та члени їхніх сімей), осіб	1363	x	1281	82
Дохід від надання туристичних послуг, млн грн	556,7	x	501,2	55,5

*Джерело: сформовано авторами на основі [14].

3) туристичну індустрію, що містить відповідну систему функціонування суб'єктів туристичної діяльності, організаційних структур підприємств харчування, транспортно-торгівельної мережі, культурно-освітніх та спортивно-оздоровчих закладів тощо, які забезпечують надання послуг та виробничо-господарську діяльність з метою задоволення туристичних потреб;

4) туристичні послуги, тобто послуги щодо розміщення, харчування, інформаційно-рекламного обслуговування, а також послуги культурно-освітніх, спортивно-оздоровчих, розважальних закладів тощо;

5) туристичний продукт, тобто попередньо розроблений комплекс, що містить систему послуг, які надаються чи пропонуються до надання у єдиному ціновому діапазоні, а саме: послуги транспортування, проживання тощо.

Тобто, інфраструктура ринку туристичних послуг представлена визначеною сукупністю матеріально-речових об'єктів, функціонування яких скероване на задоволення туристичних потреб і розвиток даного ринку, а також містить матеріально-технічну базу функціонально-господарських структур в Україні.

Так, згідно даних табл. 1, мережа суб'єктів туристичної діяльності України – юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців – у 2018 р. становила 4293 одиниць, що на 136 одиниці більше, ніж у 2017 р. У структурі мережі за типами суб'єктів туристичної діяльності найбільш численною категорією є турагенти – 83% від загальної кількості суб'єктів. Серед суб'єктів туристичної діяльності України юридичні особи займають майже 43% від їх загальної кількості, при цьому дохід від надання ними туристичних послуг у 2018 р. сягнув 97% від сукупного (21069 тис. грн).

Нині за показником зростання кількості туристів в країну Україна посідає 5 місце в світі, проте, водночас має негативне туристичне сальдо. Так, згідно даних Держстату, різниця між кількістю українських туристів, які виїжджають за межі країни, та іноземців, що відвідували Україну, становить біля 10 млн осіб впродовж року, тобто 26 млн українців проти 15 млн іноземців [8; 12].

Ринок туристичних послуг наразі є недооціненим активом нашої країни. Прямий внесок туристичної індустрії у ВВП країни в 2017 р. становив 39,6 млрд грн (1,5% ВВП). Впродовж 2018 р. цей показник зріс ще на 8%. Із 4,2 млрд грн, 90,7 млн грн становили надходження безпосередньо від туристичного збору. Водночас, за показником вкладу туризму у ВВП країни, Україна посідає 95 місце в світі, що безумовно є вкрай низьким, з огляду на потенціал країни та кількість «must see» на її території. Згідно статистичних даних туристичних операторів, географічні локації відвідування іноземними туристами налічують Закарпатську, Одеську і Харківську (переважно в якості об'єкта ділового туризму) області. Тоді як внутрішній туризм зосереджений в Київській, Львівській, Полтавській, Черкаській та Дніпропетровській областях [8; 12].

Згідно звіту World travel and tourism council, через 10 років кількість іноземних туристів, які відвідали Україну, сягне 21,4 млн осіб (що можна пояснити, зокрема, і дебюрократизацією галузі, адже впродовж останніх кількох років КМУ гармонізував 18 стандартів у сфері туризму й курортів). При цьому, прямий внесок туристичної сфери в економіку країни зростає до 56 млрд грн (1,7% ВВП). Водночас, донині вітчизняну туристичну галузь не можна вважати провідним роботодавцем країни, оскільки у 2017 р. там було 228 тис. робочих місць (1,4% від загальної зайнятості), у 2018 р. цей показник зріс до 243 тис. Прогноз зростання рівня зайнятості у цій галузі впродовж наступних десяти років також незначний – до 278 тис. робочих місць.

Така ситуація, на нашу думку, передусім зумовлена незначним обсягом інвестицій у розвиток сфери туристичних послуг. Так, інвестиції в цю галузь у 2017 р. становили 7,9 млрд грн, тобто лише 1,9% від загального обсягу інвестицій (291 млн дол. США). Щодо прогнозу збільшення інвестиційних потоків, то за оцінками експертів, вони становитимуть близько 5% щорічно до 2028 р. [8; 12; 14].

Приміром, у м. Яремче Івано-Франківської обл. минулого року було виділено 1,2 млн грн на розвиток місцевої туристичної інфраструктури, що приблизно еквівалентно вартості двокімнатної квартири в м. Києві. При цьому, щорічно м. Яремче відвідують понад 1,4 млн туристів [8].

Одним із каталізаторів інфраструктурного розвитку ринку туристичних послуг виступає лоукостер. У цьому аспекті співпраця з Ryanair (найбільшою лоукост-компанією в Європі) дуже суттєво вплинула на туристичний потік європейців до нашої країни.

Таким чином, процес розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг безумовно потребує застосування системного підходу в структурі управління, тим самим створюючи необхідність у розробленні системи стратегічного управління вказаним процесом, з огляду на науково обґрунтований перебіг його планування, регулювання та пристосування до постійної трансформації туристичних споживацьких потреб, а також навколишніх умов функціонування.

Як можемо бачити із вище зазначеного, на розвиток інфраструктури ринку туристичних послуг впливає низка чинників різного рівня та вектора дії, зокрема: економічного, галузевого, соціально-культурного, екологічного тощо [15]. Якраз негативний вплив певних чинників призводить до невідповідності, розбалансування та обмеженості розвитку туристичної інфраструктури. З-поміж основних блоків чинників негативного вектору дії на інфраструктурний розвиток ринку туристичних послуг варто виокремити:

- економічний (незначний рівень фінансування у розробку нових та розвиток і оновлення існуючих об'єктів туристичної інфраструктури; подекуди нерегульовані питання правовласності на певні об'єкти туристичної інфраструктури; брак інфраструктурних потужностей; дисбаланс територіального розвитку, зокрема істотна територіальна розрізненість у забезпеченості туристичної інфраструктури);

- галузевий (сезонна та територіальна приналежність використання окремих інфраструктурних об'єктів; орієнтація на визначений цільовий сегмент тощо);

- соціально-культурний (пошкодження чи зміна вигляду історичних пам'яток, що є туристичними об'єктами, або які розташовані у певних туристичних зонах тощо);

- екологічний (розбіжності між регіональною туристичною інфраструктурою та рівнем пропускної здатності визначеної території; перевищення в деяких туристичних зонах рівня антропогенного навантаження території тощо).

Розвиток інфраструктури ринку туристичних послуг можна зобразити схематично через визначену систему взаємовідносин між основними суб'єктами, які функціонують в туристичній сфері, а також систему ефективних впливів на розвиток інфраструктури ринку туристичних послуг у загальній структурі розвитку туристичної індустрії нашої країни (рис. 1).

Всупереч тому, що державна політика розвитку туризму орієнтована на елімінацію найпроблемніших місць та існуючих прогалів у сфері надання туристичних послуг на всіх рівнях управління, все ж її вплив у цьому напрямі є доволі незначним з огляду на мізерність та, подекуди, повну відсутність відповідного фінансування. За таких умов активну позицію щодо розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг мають займати органи місцевого управління (особливо в аспекті здійснюваної реформи децентралізації), відповідні організаційні утворення та суб'єкти, які забезпечують реалізацію надання туристичних послуг. Забезпечити ефективний розвиток інфраструктури ринку туристичних послуг можливо шляхом збалансування та упорядкування напрямів цього процесу з інструментами організаційно-економічного механізму та реалізації визначеного інструментально-методичного апарату такого механізму на мікро-, мезо та макрорівнях.

Окрім цього, слід зауважити, що лише наявності туристичної інфраструктури замало, оскільки, на нашу думку, її потрібно розглядати у значно ширшому ракурсі. Так, основні інфраструктурні складові мають виконувати не лише вказані вище функції, а й бути одним із визначальних чинників підвищення загального соціально-економічного рівня розвитку країни. Тому, це має бути інфраструктурне забезпечення, яке гармонізоване зі світовими нормами та орієнтоване як на українців, так і на іноземних туристів.

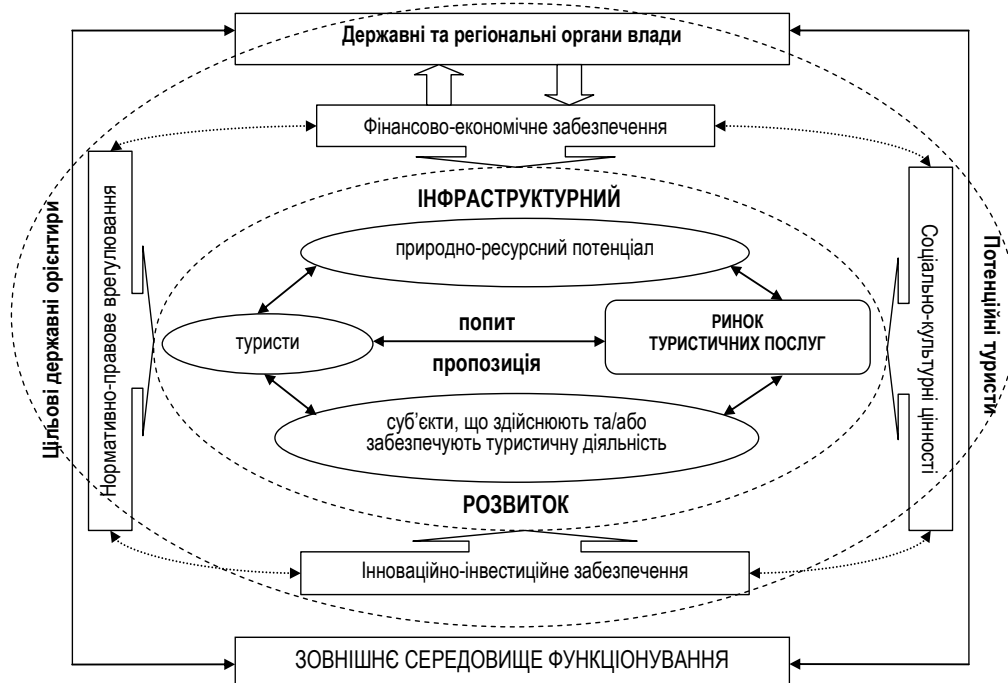

Рис. 1. Схема інфраструктурного розвитку ринку туристичних послуг у загальній структурі функціонування туристичної індустрії*

*Джерело: розроблено авторами.

У цьому аспекті, варто зосередити увагу на транспортній системі нашої країни, зокрема транзитних перевезеннях, організації залізничних сполучень, розвитку автомагістралей, повітряного, морського, річкового транспорту. Так, нині Україна володіє розвинутою мережею автодоріг, залізниць, аеропортів, річкових і морських портів. Авіаційний, автомобільний, залізничний, річковий та морський транспорт може забезпечити перевезення туристів із резервом транспортних потужностей по окремих його видах. Тому, транспортні шляхи нашої держави мають відповідати міжнародним нормам і дозволяти здійснювати трансфери на відповідному рівні.

Водночас, показник щільності автомобільних доріг України є значно нижчим, порівняно з певними європейськими державами, і становить 0,28 км на 1 км². Тоді як, наприклад, у ФРН цей показник знаходиться на рівні 2,0 км на 1 км², Франції – 1,65, Польщі – 1,15 км на 1 км² [8; 12]. Так само на низькому рівні перебуває техніко-експлуатаційний стан вітчизняних автомобільних доріг: 51,1% не відповідає європейським нормам за рівністю, 39,2% – за міцністю [8; 14]. Окрім того, дуже низьким залишається рівень безпеки дорожнього руху. Усе перелічене у підсумку із недостатньою забезпеченістю якісними автомобільними шляхами істотно стримує розвиток вітчизняного ринку туристичних послуг.

Так само неможливим є інфраструктурний розвиток без системи зв'язку і комунікацій, функціонування розмаїтості сервісних служб, якісного громадського харчування та побутового спектру послуг, організації культурно-розважального обслуговування тощо.

Тому, держава повинна забезпечувати не лише фінансування сфери туристичних послуг із бюджетів різних рівнів, а й підвищувати інвестиційну привабливість нашої країни та, відповідно, реалізовувати великі інвестиційні проекти, зокрема: будівництво крупних об'єктів та споруд, формування належної транспортної інфраструктури, приведення у відповідність відповідного

інфраструктурного забезпечення для реалізації проектів із освоєння нових рекреаційних територій тощо.

Узагальнюючи, можемо виокремити три основні напрями розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг:

1. Головною метою розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг є забезпечення їх належного якісного та кількісного наповнення згідно споживацьких потреб, сформованих на цьому ринку. Розвинена інфраструктура ринку туристичних послуг забезпечує зручність транспортних перевезень, формуючи відповідні умови споживання турпродукту. Оцінюючи рівень розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг, яка своєю чергою визначає розвиток пропозиції на цьому ринку, та ступінь її насиченості, можна дійти попереднього висновку щодо значущості визначеної території для туристів.

Водночас слід зважати, що туристичні потреби дуже різняться з огляду на рівень доходів, уподобання, цілі подорожі тощо. Так, частина туристів прагне максимально комфортабельних умов відпочинку та бажає мінімізувати будь-які фізичні навантаження, тоді як інша частина зацікавлена в активному відпочинку. У цьому аспекті варто зважати на туристичні уподобання й очікування та диференціювати відповідним чином об'єкти сервісу. Окрім того, виняткової ваги набуває імплементація міжнародних вимог у туристичній сфері, зокрема щодо маркування, якісних характеристик, переліку обов'язкових послуг тощо.

2. Потребує забезпечення належного рівня вітчизняна транспортна мережа в частині транспортної доступності, зручності перевезення туристів, раціональної логістики з врахуванням сезонних та регіонально-просторових особливостей конкретного туристичного об'єкта. Вказане допоможе забезпечити повніше та раціональніше ресурсовикористання, мінімізувати несприятливий вплив просторової й сезонної нерівномірностей, збалансувати систему обслуговування та залучити кваліфікованих спеціалістів.

3. Вагомим напрямом розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг є освоєння та удосконалення у цьому контексті сучасних технологій, зокрема інформаційних, рівень розвитку яких нині перебуває на доволі низьких щаблях. Тому наразі пріоритетності набуває інноваційно-інвестиційна інфраструктурна складова, яка надасть змогу через інституційне забезпечення вплинути на формування ресурсної бази ринку туристичних послуг. Нині в процесі створення, просування та безпосереднього надання туристичних послуг на ринку значна роль відводиться інформаційному забезпеченню, що дозволяє потенційним туристам оцінити реальний стан туристичного об'єкта, рівень сервісного обслуговування, регіонально-просторові характеристики, а також вільно обрати маршрути й повністю спланувати свою подорож, що також засвідчує зростаюча популярність таких інтернет-ресурсів, як AirBnB.com та Booking.com.

Вказані напрями інфраструктурного розвитку потребують застосування новітніх підходів та сучасної стратегії формування й поліпшення інфраструктурного забезпечення ринку туристичних послуг, що відповідатиме нинішнім трансформаційним тенденціям та інноваційним процесам.

Висновки і перспективи.

Таким чином, на розвиток індустрії туристичних послуг багато в чому впливає системний, раціональний та збалансований розвиток саме інфраструктури такого ринку, яка скеровуватиметься, передусім, на забезпечення рівня збалансованого ресурсовикористання, а саме: природно-рекреаційних, фінансово-інвестиційних, трудових та інших видів ресурсів; а також на задоволення туристичних потреб цього ринку.

Підсумовуючи зауважимо, що інфраструктура ринку туристичних послуг, будучи однією із його основних складових, водночас реалізує функцію каталізатора, тим самим суттєво посилюючи туристичний попит, а також істотним чином визначаючи рівень конкурентоспроможності туристичного продукту.

Перспективи подальших наукових розвідок слід скерувати в напрямі обґрунтування

пропозицій стосовно поліпшення інноваційно-інвестиційного інфраструктурного забезпечення в системі ринку туристичних послуг.

Список використаних джерел

1. Величина А.В. Проблемы развития туристской инфраструктуры региона (на примере Вологодской области). *Проблемы развития территории*. 2013. № 4 (66). С. 40–48.
2. Виноградова М.В., Солдатов П.И. Инфраструктура туристского комплекса. *Вестник Томского государственного университета*. 2009. №3 (24). С. 264–270.
3. Гайдук А.Б. Формування туристичної ринкової інфраструктури як фактор підвищення ефективності функціонування ринку туристичних послуг. *Регіональна економіка*. 1999. №2. С. 172–177.
4. Гоблик В.В., Щербан Т.Д., Добош С.Ю. Ресурсне забезпечення розвитку кластерів у рекреаційно-туристичному комплексі регіону. *Економіка та суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 759–762.
5. Долгопола Г.Є., Корабельнікова Я.С. Туристична інфраструктура: до проблеми визначення та функціонування державноприватного партнерства. Актуальные вопросы повышения конкурентоспособности государства, бизнеса и образования в современных экономических условиях: Междунар. науч.-практ. Интернет-конф., 14-15 февр. 2013 г. Полтава. 2013. URL : http://tourlib.net/statti_ukr/dolgopola.htm. (дата звернення: 20.07.2019).
6. Дрокіна Н.І. Перспективи розвитку туристичної інфраструктури Донецького регіону. *Вісник ДІТБ. Серія: Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому*. 2013. № 17. С. 219–224.
7. Про туризм : Закон України № 324/95-ВР від 15.09.1995 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 20.07.2019).
8. Лендел О.Д. Напрямки розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг регіону. *Науковий вісник Мукачівського державного університету: серія: Економіка*. 2018. Вип. 1 (9). С. 110–116.
9. Музиченко-Козловська О.В. Розвиток туристичної інфраструктури - визначальний чинник туристичної привабливості території. *Вісник НУ «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2011. № 7(14). С. 229-237.
10. Пап В.В. Розвиток інфраструктури як важливий чинник активізації туризму в регіоні (на прикладі Закарпатської області). *Економіка та держава*. 2015. № 9. С. 16–19.
11. Ступень Н.М. Еколого-економічний механізм розвитку рекреаційних територій: [монографія]. К.: ДКС-Центр, 2017. 312 с.
12. Ступень Н.М. Напрями збалансованого розвитку туризму в природогосподарській системі рекреаційних територій. *Збалансоване природокористування*. 2018. № 3. С. 5–14.
13. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. К.: Вид-во КНТЕУ, 2009. 463 с.
14. Туристична діяльність в Україні у 2018 році: [стат. бюлетень за 2018 рік] ; за заг. кер. О.О. Кармазіна; Держстат України. К. 2019. 84 с.
15. Buckley R. Tourism and Environment. *Annual Review of Environment and Resources*. 2011. № 36. Pp. 397–416.

Статтю отримано: 22.07.2019 / Рецензування 31.08.2019 / Прийнято до друку: 20.09.2019

Myhaylo Stupen

Dr.Sc. (in Economics), Professor, Dean of the Faculty
Faculty of Land Management
Lviv National Agrarian University
Dubliany, Ukraine
E-mail: zemdek@ukr.net

Nazar Stupen

Dr.Sc. (in Economics), Associate Professor, Professor of the Department
Department of Territorial Cadastre
National University of Lviv Polytechnic
Lviv, Ukraine
E-mail: nazstupen@gmail.com

Natalia Khomych

Ph.D. (in Agricultural Sciences), Assistant Professor
Department of Tourism
Lviv National Agrarian University
Dubliany, Ukraine
E-mail: natalyao@meta.ua

DEVELOPMENT OF TOURIST SERVICES MARKET INFRASTRUCTURE IN UKRAINE

Abstract

Introduction. The development of the infrastructure of such a market in domestic spaces is becoming extremely urgent in the current conditions of globalization and the intensive growth of the global tourism services market. Indeed, attracting foreign tourists has a positive impact on the national economy of the host countries by creating new jobs, and accordingly contributes to reducing unemployment, GDP growth, as well as filling the state budget and increasing its balance of payments, as well as stability of the exchange rate. At the same time, it should be borne in mind that directly in the field of tourism services less than 10% of the total income of this industry is obtained, while 90% is due to infrastructure facilities. In this aspect, an objective need is formed to study and substantiate effective ways of infrastructural development of the tourism services market in our country.

Methods. The study is built on the basis of applying a systematic and holistic approach, an analysis and synthesis method, a structural modeling method, monographic, abstract and logical methods, informative data from the regulatory and statistical base, as well as the study of scientific and theoretical material in the plane of ensuring the effective development of the market infrastructure tourist services.

Results. The effective directions of development of the infrastructure of the market of tourist services in Ukraine are identified and substantiated. The features of the infrastructural development of the tourist services market are disclosed. The importance of the integrated development of the infrastructure of the market for tourism services through the prism of ensuring a balanced level of resource use is argued. The current state of the tourism services market in Ukraine has been assessed and the main groups of factors influencing the infrastructure development of this market have been identified. A number of structural elements of tourism infrastructure have been identified: subjects of tourism activity, tourism resources, tourism industry, tourism services, tourism product. The scheme of the effective functioning and development of the tourism services market in the overall structure of the tourism industry development is built. It has been proved that the infrastructure of the tourism services market is represented by a certain set of material and material objects, the functioning of which is aimed at satisfying tourist needs and the development of this market, and also contains the material and technical base of functional economic structures.

Discussion. In the context of substantiated directions for the development of the infrastructure of the domestic tourism services market, in addition to a number of specific ways and identified factors, the correct coordination and adjustment of the influence of which will increase the overall social and economic level of the country's development, also requires a thorough study of innovative and investment infrastructure support in the tourism services market system regarding its instrumental apparatus in the context of balanced resource use and increase the competitiveness of the tourism product in the light of the effective functioning of the sphere of tourist services.

Keywords: infrastructure, development, market, tourism services, tourism product, tourism resources, tourism entities.

References

1. Velichkina, A.V. (2013). Problemy razvitiia turistskoi infrastruktury regiona (na primere Vologodskoi oblasti) [Problems of development of the tourist infrastructure of the region (on the example of the Vologda region)]. *Problemy razvitiia territorii* [Territorial Development Issues], 4 (66), 40–48.
2. Vinogradova, M.V., & Soldatov, P.I. (2009). Infrastruktura turistskogo kompleksa [Tourist complex infrastructure]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta* [Bulletin of Tomsk State University], 3 (24), 264–270.
3. Haiduk, A.B. (1999). Formuvannia turystychnoi rynkovoï infrastruktury yak faktor pidvyshchennia efektyvnosti funktsionuvannia rynku turystychnykh posluh [Formation of tourist market infrastructure as a factor in increasing the efficiency of the tourism services market]. *Rehionalna ekonomika* [Regional Economics], 2, 172–177.
4. Hoblyk, V.V., Shcherban, T.D., & Dobosh, S.Yu. (2017). Resursne zabezpechennia rozvytku klasteriv u rekreatsiino-turystychnomu kompleksi rehionu [Resource support for the development of clusters in the recreational

and tourist complex of the region]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economics and Society], 9, 759–762.

5. Dolhopola, H.Ye., & Korabelnikova, Ya.S. (2013). Turystychna infrastruktura: do problemy vyznachennia ta funktsionuvannia derzhavno-privatnoho partnerstva [Tourism infrastructure: towards the problem of defining and functioning of public-private partnership], *Aktualnyye voprosy povysheniya konkurentosposobnosti gosudarstva, biznesa i obrazovaniya v sovremennykh ekonomicheskikh usloviyakh: Mezhdunarodnaya nauchno-prakticheskaya Internet-konferenciya*. Poltava. *tourlib.net*. Retrieved from http://tourlib.net/statti_ukr/dolgopola.htm.

6. Drokina, N.I. (2013). Perspektyvy rozvytku turystychnoi infrastruktury Donetskoho rehionu [Prospects for development of tourism infrastructure of Donetsk region]. *Visnyk DITB. Seriya: Ekonomika, orhanizatsiia ta upravlinnia pidpriemstvamy turystychnoi industrii ta turystychnoi haluzi v tsilomu* [Bulletin of the Donetsk Institute of Tourism Business. Series: Economy, Organization and Management of Tourism Industry Enterprises and Tourism Industry as a whole], 17, 219–224.

7. Zakon Ukrainy Pro turyzm : pryiniaty 15 ver 1995 roku № 324/95-BP (1995, September 15). zakon2.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.

8. Lendiel, O.D. (2018). Napriamky rozvytku infrastruktury rynku turystychnykh posluh rehionu [Directions for development of infrastructure of the tourist services market of the region]. *Naukovyi visnyk Mukachevskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomika* [Scientific Bulletin of Mukachevo State University: Series: Economics], 1 (9), 110–116.

9. Muzychenko-Kozlovska, O.V. (2011). Rozvytok turystychnoi infrastruktury – vyznachalniy chynnyk turystychnoi pryvablyvosti terytorii [The development of tourist infrastructure is a determining factor in the tourist attractiveness of the territory]. *Visnyk NU «Lvivska politekhnika». Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku* [Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of development and development problems], 7(14), 229–237.

10. Papp, V.V. (2015). Rozvytok infrastruktury yak vazhlyvyi chynnyk aktyvizatsii turyzmu v rehioni (na prykladi Zakarpatskoi oblasti) [Infrastructure development as an important factor in tourism activation in the region (for example, Transcarpathian region)]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and the State], 9, 16–19.

11. Stupen, N.M. (2017). *Ekologo-ekonomichnyi mekhanizm rozvytku rekreatsinykh terytorii: monohrafiia* [Ecological-economic mechanism of development of recreational territories: monograph]. Kyiv, Ukraine : DKS-Center.

12. Stupen, N.M. (2018). Napriamy zbalansovanoho rozvytku turizmu v pryrodohospodarskii systemi rekreatsinykh terytorii [Directions of balanced development of tourism in the ecological system of recreational territories]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannia* [Balanced Nature Using], 3, 5–14.

13. Tkachenko, T.I. (2009). *Stalyi rozvytok turizmu: teoriia, metodolohiia, realii biznesu: monohrafiia* [Sustainable tourism development: theory, methodology, business realities: monograph]. Kyiv, Ukraine : KNTEU.

14. Karmazin, O.O. (Ed.). (2019). *Turystychna diialnist v Ukraini u 2018 rotsi* [Tourism in Ukraine in 2018]. Kyiv, Ukraine: Derzhstat Ukrainy.

15. Buckley, R. (2011). Tourism and Environment. *Annual Review of Environment and Resources*, 36, 397–416.

Received: 07.27.2019 / Review 08.31.2019 / Accepted 09.20.2019

